

AUTOBIOGRAFIA UNUI SCULPTOR BĂNĂȚEAN IULIU BOSIOC (1875-1959)

Carmen Albert

Obiectivul Institutului Social Banat-Crișana de a cunoaște realitatea rurală bănățeană s-a concretizat în primul rând în campaniile monografice întreprinse la : Belinț (1934), Sârbova (1935), Pojejena (1936), Ohaba-Bistra (1937), Almăj (1939) și Naidăș (1942). Aceasta din urmă i-a prilejuit lui Cornel Groșorean - cel ce a organizat și condus campania - întâlnirea cu una din cele mai interesante personalități ale culturii populare bănățene, Iuliu Bosioc. Întâlnirea celor doi nu a fost întâmplătoare, monografiștii bănățeni își fixaseră ca obiectiv operațional: cercetări „*asupra folclorului muzical, literar și a etnograficului*”¹. Rapoartele care au finalizat cercetarea și care se regăsesc în Monografia comunei Naidăș², au situat la loc de frunte interesul pentru domeniul culturii populare materiale și spirituale³. Momentul întâlnirii între C. Groșorean și Iuliu Bosioc s-a consumat în 1942, când cel din urmă realiza sculptura din lemn a bisericii din Naidăș. Impresionat de măiestria lui și a fratelui său Iosif, C. Groșorean i-a cerut lui Iuliu Bosioc informații pentru a afla „*date amănunțite cum am ajuns noi și am îmbrățișat această meserie și artă a sculpturii și cum a fost începutul, de unde sântem și cine ne a fost părinții noștri, și cu ce se ocupau dânsii*”⁴. Cel ce semnează scrisoarea-biografică este Iuliu Bosioc și reprezintă un caz unic în istoria culturii bănățene, de a face parte dintr-o familie de artiști populari, originari din Berliște, a cărei meșteșug s-a perpetuat pe parcursul mai multor generații, începând cu Nistor Bosioc (1850-1921), fii săi Iosif (1867-1951) și Iuliu (1875-1959), continuând cu nepotul Gheorghe și strănepotul Nistor junior (1907-1988)⁵.

După cum aflăm din fișele de teren întocmite de C. Groșorean în timpul campaniei, Nistor Bosioc, cel ce a inițiat o adevărată școală familială de artiști, „*a fost un băiat foarte sărac, care ca june deja a manifestat interes pentru lemnărit, fapt ce a determinat pe tâmplarul Sfetescu Ion din Berliște ca să mărite fata sa după acest băiat de 18 ani deși familia Sfetescu era bogată. Însă Sfetescu, om cu minte, a văzut inclinarea băiatului pentru meseria lemneritului, ceea ce s-a și adeverit căci tânărul*

¹ Biblioteca Județeană Timiș, Fond „I.S.B.C.”, mss. V, vol. 95, f.192, nr.5/1944, Adresă I.S.B.C.-Ministerul Propagandei.

² Monografia din păcate este nerecuperată, se cunoaște doar cuprinsul acesteia.

³ Folclor literar-Gh. Atanasiu, Folclor muzical-N.Ursu și Etnografie-E.Secoșan.

⁴ *Istoria familiei Bosioc Sculptori din comuna Berliște jud. Caraș*, manuscris aflat în colecție particulară pe care o redăm în anexă

⁵ Gh.Bosioc, *Nistor Bosioc și urmații săi: Iosif, Iuliu, Gheorghe și Nistor Junior*, în *Tradiția*, III(V), nr. 6(9), apr. 1997, p.9.

*fu introdus în meseria tâmplăritului încât după câțiva ani era mai tare în meserie ca socrul său*⁶. Nistor și descendenții săi au efectuat sculpturi în lemn pentru persoane particulare dar mai ales pentru nu mai puțin de 65 de biserici, din care 13 în Banatul iugoslav la: Alibunar, Deliblata, Maramorac, Panciova, Ulmu, Râtișor, SânMihai, Toracul Mic, Vârșeș, Nicolinș, Satu-Nou, Cuvin și Voivodinș. În Banatul românesc, cu deosebire la biserica română de la Iam (1905), Vrâniuș (1916), Ilidia (1917), Milcoveni (1918), Nădlac-Arad (1920)⁷.

Figura lui Iuliu Bosioc se distinge cu claritate, ca fiind cel ce s-a evidențiat mai mult decât oricare altul în arta sculpturii în lemn. Afirmându-se încă din tinerețe când a participat la o expoziție internațională la Vârșeș în 1902, sculpturile sale obținând premiul I și medalia de aur, lucrările sale au captat atenția publicului și cel mai important, al ministrului maghiar Ludovic Lang⁸. Acesta i-a asigurat, prin intermediul comitelui Fialka din Lugoj, o bursă de studiu la Arad, completând astfel talentul de excepție cu studii de specialitate, dovedindu-se un elev strălucit, absolvind Școala industrială de 6 ani din Arad într-un singur an⁹. Din 1921 a fost transferat la Școala de Arte și Meserii din Craiova iar un an mai târziu la cea din București¹⁰.

La vârsta pensionării s-a retras în satul natal, Berliște, unde remarcă C.Grofșorean „nu li se dă nici cea mai mică atenție nici din partea intelectualilor nici din partea sătenilor”¹¹, ceea ce caracterizează nivelul cultural al poporului nostru, opinează același Grofșorean.

Biserica din Naidăș (Caraș), acolo unde l-a remarcat C.Grofșorean, are iconostasul realizat de Iuliu Bosioc, fiind și ultima mare lucrare, vârsta (avea 67 de ani) împiedicându-l să se mai angajeze la opere de proporții. A mai realizat doar pentru biserica din Berliște, satul natal un candelabru în fața altarului și o candelă în stil neobizantin¹². Participarea, de-a lungul vieții sale, la expoziții naționale și internaționale, l-au consacrat în sfera artei populare, lucrările sale obținând premii prestigioase: medalia de argint la Budapesta, de aur la București, premiul I la Barcelona pentru „Scaunul de domnie a lui Petru Rareș”¹³ etc.

În a doua jumătate a veacului al XIX-lea, tot mai accelerat în ultimele decenii, continuându-se o bună perioadă în veacul următor, se produce, cu deosebire la nivelul satului bănățean dar cu extensii într-o urbanitate incipientă, „nehotărâtă” proprie micilor orașe industriale sau industrializate, dar conținând încă în ele vechiul sat, așezarea românească preexistentă, o mutație a gustului popular determinată de contactul tradiției

⁶ Muzeul Banatului Montan (în continuare M.B.M.), Fond „C.Grofșorean”, Fișe Naidăș.

⁷ Gh. Bosioc, *op.cit.*

⁸ *** *Un sculptor țăran*, în *Familia*, nr. 35/1902 și 49/1902.

⁹ Gh.Luca, *Sculptor-Iosif Iuliu Bosioc*, în *Răzvoare*, nr.5(14), mai 1996, p.10.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ M.B.M. Fond „C.Grofșorean”, Fișe Naidăș.

¹² Gh.Luca, *op cit.*

¹³ *Ibidem*.

cu înnoirile aduse de școală, lectură, călătorie, urbanizare și industrializare. Apare un anumit tip de "artist" (ghilimelele pot fi contestate) care nu mai este unul "popular" în toată puterea cuvântului deși dispune încă de coordonatele fixate de tradiție pentru că se "îndatorează" deopotrivă acelor înnoiri menționate deja. Învăță meșteșugul acasă, în sat, cunosc gustul popular dar în curând, într-un fel sau altul, se vor lăsa atrași în "școli", în ateliere orășenești, care îi vor influența la rândul lor. Lucrează pe comandă, se supun gustului celui care comandă, dar la rândul lor vor încerca să determine schimbări. Se consideră exponenții unei arte implicată și în sens politic, sunt convinși că ceea ce fac, succesele lor personale, devin validări ale talentului și energiei naționale. De aici și reluarea - în arta decorativă mai ales - a unor modele medievale considerate a exprima autenticul românesc. Nu pot fi incluși "marii arte" dar nici nu pot fi excluși istoriei artei bănățene, istoriei gustului local într-o anumită perioadă și în mod cert ceea ce a rămas de la ei trebuie inclus patrimoniului cultural, dar pe criterii care nu țin numai de estetic ci și de istorie pur și simplu. Au lăsat destule urme mai ales în bisericile Banatului: iconostase, strane și tronuri arhieresti, candelabre și rame, etc., a căror inventariere este una din urgențele contemporane. Viața lor oferă interesante subiecte de studiu unei istorii care încearcă să treacă în profunzimi, spre lumea adâncă a satelor, textele rămase de la astfel de oameni, citite în codul acestei noi istorii, se constituie în piese de bază pentru cei interesați de sensibilități, de imaginar, în general de mentalități. Acesta este motivul pentru care vom reproduce integral scrisoarea-autobiografie rămasă de la Iuliu Bosic din Berliște.

ANEXA

Istoricul familiei Bosioc Sculptori din Comuna Berliște jud. Caraș

Ocupându-se D(om)nul Dr. Advocat Groșorean din Timișoara cu Monografia comunei Naidăș unde lucram eu cu fratele, Iconostasul Sf(in)tei biserici de acolo, cercetându-ne aproape zilnic s-au bucurat mult de noi și ne-a cerut date amănunțite cum am ajuns noi și am îmbrățișat această meserie și artă a sculpturii și cum a fost începutul, de unde suntem și cine ne-a(u) fost părinți noștri, și cu ce se ocupau dâșii.

Văzând iubirea și interesul acestui Domn Dr. și aprecierea muncii noastre m(i)-am luat timpul și a descria totul, formarea și greutățile întâmpinate prin care am trecut noi și cu deosebire tatăl nostru carele a făcut primul pas spre această deosebită meserie. Noi și părinții noștri suntem din comuna Berliște jud. Caraș, rom(âni) ort(odocși). Bunicul nostru a fost țaran, nu știa nici carte, un om bine sănătos, a trăit 96 de ani. Tatăl nostru din contră, era un om slab de construcție, ager simțitor și cu răbdare de nedescris, s-a pomenit la bunicul nostru într-o sărăcie și lipsă ce numai dâșii vor fi știut, țărani fără vite și avea numai 4 iugăre de pământ cu o datorie de 800 florini, pe acel timp era mult. Și cum era sărăcie, trebuia să mai facă ceva ca să poată trăi, a început a merge cu sapa la lucru pe la nemți în Biserica Albă ca să

căștige vreun ban. Cum era mai slăbuți n-a putut suporta această muncă grea și obositoare, s-a gândit să înceapă altceva, și întotdeauna îi era gândul la tâmplărie și sculptură. Și-a cumpărat o scândură de nuc și și-a făcut singur o tejghea care să mai păstrează până astăzi. A început a lucra la tâmplărie, un scaun, o masă, o ușă, care le executa foarte bine și simetric. Din întâmplare pe atunci a fost în comună un tâmplar foarte bun, ungur(ul) Mișcu, pe care tatăl nostru l-a cercetat la atelier de multe ori și-l ruga ca să-i dea unele informațiuni la ce nu se pricepea. După ce acesta ea văzu lucrările, ea zis ca să lucre(ze) neîntrerupt la meserie căci pe semnele lucrărilor va ieși un om mare din dânsul, îl încurajă, și așa a lucrat ani de-a rândul. Pe urmă, văzând dânsul porți și paturi cu sculptură prin Biserica Albă, dar la sculptură îi trebuie alte scule, și de aceea n(u) avea cunoștințe ce fel de dălți are trebui, și a băgat mult capul ce e de făcut. Pe vremea aceea nu erau foarfeci de tăiat la vie, și în Biserica Albă a fost un fierar tânăr tot de etatea tatălui nostru și trăia bine cu tatăl nostru, îi lucrase câteva cosoară de tăiat la vie lucrate frumos și tăietoare. Tata îl întreabă ca oare n-ar putea să facă unele dălți cum are dânsul model. Fierarul ca răspuns că da, dar să aducă model de ceea ce vrea. Ea făcuse modele de lemn gândindu-se cum ar avea nevo(i)e de iele, i le-a făcut exact după model, dar numai din ciocan dânsul fiind om sărac și începător n(u) avea polizor sau pe aceea vreme poate nici nu erau polizoare. Acum e bine, câteva dălți are, dar cu ce le ascute n(u) are pietri de ascuțit, altă greutate. A umblat pe calea ferată, a astrâns câteva pietri ce le proba cu un oțel, și care prindeau un oțel le fasona pe la tocile, chinuia de numai dânsul o fi știut de necaz și chinuri. Cu chiu cu vai a început a lucra sculptură, ea reușit, a trăit bine cu un tâmplar Vagner din Biserica Albă și au văzut la dânsul aufracție aduse de pe la Viena, Budapesta. Tata vezindu-le zice, astea aș putea să ți le fac și eu. Bine Nistore, fa-m(i) două de probă ca să te văd, și eu i le-a(m) făcut și de aci n-or mai comandat. Ea făcuse tata cât și ce ea trebuia. Pe urmă înțelege și un pictor Putnic și acesta are nevo(i)e de lucrări bisericesti, ea făcuse desemnul de ceea ce dorea și tata le execută din lemn, pe urmă l-a chemat la biserică ca să-ș(i) ea singur lucrările infundându-se la lucrări mai mari. Are nevo(i)e de felurite dălți și dându-se de vorbă cu templarul Vagner, acesta îi zice, ai făcut rău Nistore că nu m(i)-ai spus demult că tu nu ai dălți. Îi aduce un catalog de la Viena ca să-ș(i) aleagă ce și câte vrea, dălți și pietri de ascuțit și după ce le-a primit D(umne)zeu îi stia bucuria. (Î)nainte de asta făcuse inventarul la Biserica noastră din Berliște, și la colandarea lucrărilor vine de la Caransebeș un Inginer Gh. Stan la recepție, și vine acasă la noi ca să convingă de toate și când vede dălțile de ciocan cu care făcusem lucrarea s-a crucit, cu ce am lucrat acest iconostas frumos. Ne trimite și dânsul un catalog ca să ne putem comanda sculele necesare, să bucure mult bătrânul. Într-o zi ne chiamă pe amândoi frați și ne vorbește. Ioșca și tu Iuliu, după toate greutățile de până aici D(umne)zeu ne-a ajutat, lăsa-ți toate la o parte și vă țineți numai de sculptură. Așa am început a lucra mai departe lucrări mari. Într-o zi o epistolă de la B(alta)-Albă, de la Judele Regesc Prim Procuror Traian Popescu, carele îl chiamă la dânsul ea lăsat ca să lucrăm biroul lui tot ce are nevo(i)e și o ușă fotografiată de la Pompei, Italia. După ce le-am terminat,

ne propune ca să facem un ram mare pentru Expoziția de la Timișoara la an 1891 în care se va pune portretul Majestății Sale Francisc Iosif. L-am făcut și acela care a făcut mare zărvă căci vorbisă mult, ca Împăratul ne-a felicitat ne-a mulțumit și întins mâna la toți în Pavilionul Espozității de la care am primit și diploma de onoare. Cei drepi, rama era frumoasă și avea o înălțime de 2 metri 50. După aceea am mai lucrat și la alte Espoziii de unde am obținut premii, Budapesta, Brusel, Neapol, Lugoj, București. La 1906 am trimis eu singur Iuliu, aveam 19 ani, am primit premiul I, medalia de aur și diploma de onoare și la închiderea Espozității ma chemat D(omn)ul Ministru Istrate ca să rămân în Țara Românească și să mă trimită în străinătate. După aceea am espus multe obiecte la Espozitia din Veneția unde a deschis-o D(omn)ul Ministru Lang carele m-a felicitat și me-a dat mâna ca să va îngriji de viitorul meu. Ceea ce am și primit știpendiu în bani numai de aur. Și am fost trimis la Arad (la) Școala Tehnică de unde într-un an am primit școala făcută toată, socotiți 5 ani, și promițându-m(i) că mă va susține și trimite și mai departe unde vo(i)este: Italia, Veneția însă să subscriu reîntoarcerea în Țiară. După aceste toate în anul 1919 s-a publicat un concurs de examen pentru un post la Școala Superioară de Arte și Meserii din Craiova la care am luat parte și am dat examen încă cu 6 concurenți la care am reuși(t), eu la primul loc fiind și numit. Și la 1 Ianuarie 1920 m-am luat postul în primire și am stat 3 ani acolo. În anul 1923 fiind la Craiova alergări de cai a venit Maiestatea Sa Carol al II-lea cu D(om)nul Ministru Angelescu și ne-a vizitat școala și fiind foarte mulțămiiți pronunțându-să ca așa ceva cum au văzut sculptura aceea n-au așteptat să vadă în Țiară. Mor felicitat ambi zicându-mi ca cât mai curând posibil voi fi transferat și permutat la București ar fi un păcat ca să rămân la Craiova ce s-a și întâmplat. Peste 3 săptămâni am fost dus la București unde am stat 12 ani unde am executat multe și frumoasă lucrări. De câteva ori scaunul lui Petru Rareș s-a reproduș în școală apoi am trimis multe și frumoasă lucrări. La Espozitia de la Barcelona unde a fost Espozitie universală și am obținut premiul I Gran Prii și diploma pentru care m-a felicitat D(om)nul Ministru Angelescu cu D(om)nul Dir(ector) Țigara Samurcaș mulțumindu-m(i) pentru cinstea și onoarea ce am câștigat, prin și numai cu lucrurile mele. Astăzi mă aflu acasă retras în pensiune, lovit de soarte-unde voi mai lucra aflându-m(i) mângâierea în sculptura cu care m-a înzestrat natura și darul providenței.

Ear fratele meu a lucrat tot timpul cât am lipsit eu de acasă, la biserici, în diferite comune și orașe, ear tatăl nostru Nestor a reposat în timpul cât eram eu la Craiova.

Și cu asta închei istoricul familiei noastre

Iuliu Bosioc

Maestru sculptor

Întru cât voi găsi fotografia unde suntem toți trei, tata cu noi o voi trimite.

THE AUTOBIOGRAPHY OF A BANAT SCULPTOR. IULIU BOSIOC (1875-1959)

Summary

Social Institute of Banat-Crișana was set up in 1932 at Timișoara. From the beginning, this institute was based on the theory and methodology of D.Gusti, so it was concerned of rural reality and its problems in Banat. The 6-th campaign organised by this institute was at Naidăș (1942). Its purpose was, to research the folklore and ethnography. Cornel Groșorean, the leader, during this campaign, met one of a large family of popular artists, starting with Nestor Bosioc-the father, Iuliu and Iosif-sons, Gheorghe and Nistor jr. grandson and great-grandson. Iuliu, to whom this study is dedicated, was a remarkable artist. He was emphasised of its work, through the expositions, national and international, where he participated and the number of churches where he realised the interior decorations. No doubt, his working, made on different styles, belongs to the regional and national patrimony. The autobiography letter is presented in Annex.